

stopień zadowolenia, poczucia uszczerbienia. Nie straszny nam światowy kryzys, ani inne problemy współczesnego świata. Okazało się, że w bardzo krótkim czasie przestaliśmy narzekać, stając się ludźmi zadowolonymi z życia, zadowolonymi. W jakimś stopniu zmiana ta jest z pewnością spowodowana uczuciowością w społeczeństwie konsumpcyjnym, zachłannością się możliwościami, jakie daje ono człowiekowi, a także – moim zdaniem – rosnącym poziomem egoizmu, który sprawia, że ludzie koncentrują się głównie na sobie i zaspokajaniu jedynie własnych potrzeb, nieradko kosztem innych. Zidecydowana większość członków społeczeństwa konsumpcyjnego nie widzi tej pułapki zastawianej przez czapkę nim mechanizmy (traża przynajmniej, że są one sprytnie ukrywane). Nie widzimy w pobliżu nas rajskiego węża, a nawet jeśli go dostrzegamy – traktujemy jedynie jako nieszkodliwy gadziec. A może nie chcemy go widzieć, oddając się umiarkowanemu konsumpcjonizmowi, wierząc, że tak będzie zawsze... Przebudzenie może być bardzo bolesne dla tych, którzy z różnych powodów wypadają z kręgu uczestników zabawy. Słowa z pewnością będzie trwał bez nich, przyciągając nowych wielbicieli, na których zostaną skierowane telewizyjne kamery.

„Narastanie ludzkości, jej dominacja we współczesnej kulturze społeczeństwa konsumpcyjnego, niepokoi wielu obserwatorów. Najbardziej dobitnie – zdaniem R. Kautera – dał temu wyraz Neil Postman w pracy *Zabawiaj się na śmierć. Dyskurs publiczny w epokę słów-businessu* [...]” (s. 34).¹ Cytowany autor twierdzi, że nie posiada katastroficznych wizji Postmana (s. 35), pisząc o roli mediów we współczesnym świecie przewiduje jednak, że „dominacja medialnej indoktrynacji o treści konsumpcyjnej i hedonistycznej w kolejnych pokoleniach” (s. 34). Za F. M. Cataluccio, R. Kauter określa także społeczeństwo jako niedojrzałe, infantylnie (tamże). Przypomina, że wizja funkcjonowania społeczeństwa zdołanego głównie z ludzi niedojrzałych, podobnie jak obraz czekającej je przyszłości, budzi mój niepokój. Zastanawiam się też nad tym, jaką cenę przysiężę zapłacić tym, którzy bez umiaru pogrążają się w zabawie, kierując się jedynie własnymi zachciankami, hołdując hedonizmowi. Mogą sobie także doskonale wyobrazić, jak trudno będzie się żyło tym, którzy – wbrew globalnym trendom – cenią sobie odpowiedzialność, samowystarczalność, indywidualizm i nie chcą poddać się presji konsumpcji.

Joanna Kalczńska

Zesłaniec. Pismo Rady Naukowej Zarządu Głównego Związku Sybiraków, redaktor naczelny Antoni Kuczyński, nr 1–47, Zarząd Główny Związku Sybiraków, Warszawa 1996–2011

Francuski historyk, Pierre Nora, proponując nowe formy pisania historii (określanej przez siebie mianem historii drugiego stopnia¹), wprowadził pojęcie miejsc czy też punktów pamięci (z francuskiego *lieux de mémoire*)². Czym one są? Ogólnie rzecz biorąc można stwierdzić, że są to różnego rodzaju artykulacje pamięci zbiorowej, które wyrażają, a także kształtują tożsamość grupy, jej autocharakterystykę oraz wizerunek. Termin ten należy też rozumieć metaforycznie – punktami pamięci mogą być bowiem zarówno miejsca rzeczywiste: geograficzne czy architektoniczne (archiwa, biblioteki, muzea, pomniki, cmentarze), jak i funkcjonalne (stowarzyszenia, podręczniki) oraz symboliczne (osoby – realne i mityczne, rocznice, pielgrzymki, upamiętnienia). *Lieux de mémoire* mogą więc przybierać rozmaite formy, z których każda jest wyrazem zbiorowej tożsamości i tradycji. Różna może być także aura emocjonalna tych miejsc – mogą być one miejscami tryumfu, zwycięskiego heroizmu albo żałoby. Ich struktura może być wielowymiarowa i polifoniczna, to znaczy w ramach jednej całości mogą one łączyć najrozmaitsze idee, tonacje i motywy: solidarności, nienawiści, traumy, przebaczenia, dostojnej elegii

¹ Thom L. Niedzielski, Warszawa: Wydawnictwo Literackie MUZA S.A., Warszawa 2002.

² Określenie się ona odwołuje do porównawczej filologii, swobodnego kultu historii i literatury i (inaczej), na rzecz zwrócenia się ku przestrzeni hermeneutycznej i symbolicznej.

³ Pierre Pierre Nora, *Les lieux de mémoire*, t. 1–7, Edition Gallimard, Paris 1984–1986; *Czas pamięci. Bez Publicznej Nowiny*, nr 7, 2001, s. 37–43; Kaja Kalczńska, *Ramy społeczne pamięci. Kultura i Społeczeństwo*, t. 51, nr 2, 2007, s. 3–23.

itp. Każda epoka i zbiorowość kreują własne, na swój sposób niepowtarzalne *loci memoriae*, objawiające właściwe dla nich relacje z przeszłością³.

W prezentowanym tekście chciałabym zwrócić uwagę na jedno z takich miejsc, obecnych w polskiej kulturze współczesnej. Jest nim pismo *Zesłaniec*. Jego historia – jako samodzielnego periodyku – liczy piętnaście lat. Początkowo, od 1991 roku, wychodził on jako dodatek do wydawanego we Wrocławiu „Dziennika Dolnośląskiego”. Od 1996 roku jest odrębnym pismem⁴. Redaktorem naczelnym *Zesłańca* oraz jego współtwórcą, wraz z Wiesławem Krawczyńskim, jest polski historyk i etnolog – Antoni Kuczyński, przez długi czas związany jako profesor z Uniwersytetem Wrocławskim⁵. Przez dwa lata, od 1997 do 1999 roku, A. Kuczyńskiego na stanowisku redaktora zastępował Władysław Masiarz.

Warto również zaznaczyć, iż pismo to należy do kategorii „non profit” i istnieje dzięki stałej pomocy Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa oraz wielu życzliwych donatorów, wśród których są także Sybiracy przekazujący na cele wydawnicze swój przysłowiowy „wdowi grosz”.

Zesłaniec składa się z kilku działów. W pierwszym z nich zamieszczone są artykuły o tematyce wschodoznawczej, dotyczące głównie powikłanych relacji polsko-rosyjskich oraz dziejów Polaków na Wschodzie. Autorami tych artykułów są osoby reprezentujące różne profesje oraz perspektywy badawcze. Dzięki temu czytelnik ma szansę zapoznać się z wieloma ujęciami poruszanych zagadnień oraz podjąć intelektualną wędrówkę po rozmaitych obszarach tematycznych, eksplorowanych przez autorów. W pozostałych działach kwartalnika odnaleźć można: wspomnienia z okresu deportacji (często zawierające niezwykle wprost historie i reminiscencje, sugestywnie odmalowane sceny z przeszłości), sprawozdania dotyczące działalności Związku Sybiraków oraz wszelkich ważnych dla tego środowiska wydarzeń, a także recenzje i omówienia prac związanych z linią tematyczną periodyku. Każdy numer ma starannie dobraną i atrakcyjną szatę graficzną.

Jak zauważył jeden z recenzentów *Zesłańca* – Grzegorz Pełczyński, Redakcja „[...] bardzo skrupulatnie przestrzega właściwych proporcji między emocjami a intelektem”⁶. Zajmując się tematyką wschodnią bardzo łatwo wszak o cierpiętnictwo, o przywdziewanie smętnego martyrologicznego uniformu, o dyktowane emocjami złorzeczenie oraz oskarżanie wszystkich i wszystkiego. Teksty publikowane we wrocławskim czasopiśmie wolne są jednak od martyrologicznych inklinacji, pozbawione ideologicznego jadu i stronniczości. Są one na ogół świetnie dopracowane warsztatowo, dobrze osadzone w materiale źródłowym oraz oparte na metodzie naukowej. Dzięki temu *Zesłaniec* stwarza ważną oraz potrzebną przestrzeń dialogu dla wszystkich tych, którym nieobojętny jest upamiętniany na jego łamach rozdział naszej kultury i historii: naukowców, świadków wydarzeń historycznych, członków i przyjaciół rodzin sybirackich, mieszkańców oraz badaczy Orientu.

We wstępie do jednego z numerów *Zesłańca* Antoni Kuczyński napisał, że wszyscy jesteśmy drobinami przetaczającej się z hukiem nawałnicy zdarzeń wszechświatowych, politycznych, gospodarczych, kataklizmów przyrody (nr 42, s. 1). Świat nieustannie biegnie naprzód, wzniciając tumany kurzu, który zaciera kontury przeszłości. Nasuwa to wiele pytań i obaw o to, czy zesłańczy los będzie pamiętany? Czy uda się ocalić tę część wspólnotowej tradycji i przeszłości od zapomnienia? Każdy następny numer wrocławskiego pisma daje nadzieję na to, że tak się stanie i że ta pamięć będzie pozytywnie budować naszą tożsamość – odtruwać ją z dawnych lęków i urazów, prowadzić do wiedzy, pojednania i zrozumienia.

Aleksandra Rzepkowska

³ Patrz: Pierre Nora, Gesine Schwan, Robert Traba, *Czy Europa istnieje?*, <http://wyborcza.pl/1,76842,4381316.html> [dostęp: 18.02.2011]

⁴ Od pewnego czasu kwartalnik posiada też edycję w Internecie. Zob. <http://www.zeslaniec.pl> [dostęp: 28.09.2011].

⁵ A. Kuczyński jest również wieloletnim działaczem Związku Sybiraków oraz twórcą *Biblioteki Zesłańca*, jednej z serii wydawniczych Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Jej program edytorski zapowiada ukazywanie się publikacji poświęconych dziejom Polaków na Syberii, Dalekim Wschodzie, w Kazachstanie i w innych rejonach byłego Związku Radzieckiego.

⁶ Patrz: Grzegorz Pełczyński, *Zesłaniec* [recenzja], *Lud*, t. 92, 2008, s. 332.